

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา เสนอสิ่งที่ค้นพบใหม่ อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาถึงลักษณะการใช้ประโยชน์และการจัดการกว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบ ในปัจจุบันของรัฐ ประชาชนและประชาสังคม รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ และปัจจัยที่ทำให้รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการต่างกัน ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ เพื่อการศึกษาลักษณะ การใช้ประโยชน์ และการจัดการกว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบในปัจจุบันของรัฐ ประชาชนและประชาสังคม โดยทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารซึ่งเป็นหัวหน้าหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 13 ราย ประชาสังคมซึ่งเป็นผู้นำชุมชนทั้งในและนอกเขตเทศบาลรวมทั้งผู้นำองค์กรบริหารส่วนตำบล จำนวน 14 ราย และผู้นำองค์กรเอกชน จำนวน 5 ราย ส่วนการออกแบบสอบถามได้ทำการสอบถาม ประชาชนในเขตอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา รวมทั้งสิ้น 391 ครัวเรือน โดยแยกออกเป็น ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองพะเยาซึ่งถือเป็นประชากรเมือง จำนวน 164 ครัวเรือน และประชาชน นอกเขตเทศบาลเมืองพะเยาซึ่งถือเป็นประชากรชนบท จำนวน 227 ครัวเรือน แบบสอบถาม ประกอบด้วย การสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล การสอบถามเกี่ยวกับลักษณะการมองภาพลักษณะของ กว๊าน การสอบถามเกี่ยวกับการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของกว๊าน การสอบถาม เกี่ยวกับการได้รับประโยชน์จากกว๊าน และการสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการ กว๊านพะเยาในด้านการดูแลรักษา การใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูล นำเสนอข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่มีความสัมพันธ์ในบริบทที่เกี่ยวข้อง และใช้ค่าสถิติการ แจกแจงความถี่ ร้อยละ ส่วนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบตารางไขว้ และไค-สแควร์

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ลักษณะการใช้ประโยชน์และการจัดการกว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบในปัจจุบัน โดยรัฐ ประชาชน และประชาสังคม

จากการศึกษา พบว่า ในปัจจุบันได้มีการใช้ประโยชน์จากกว๊านพะเยาอย่างมากมายหลาย ประการ ทั้งในส่วนของภาครัฐ ประชาชน และประชาสังคม โดยหน่วยงานรัฐได้แก่ สำนักงาน การประปาพะเยา-ดอกคำใต้ ใช้ประโยชน์ในการนำน้ำจากกว๊านพะเยาไปผลิตเป็นน้ำประปาเพื่อ จำหน่ายให้แก่ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองพะเยา เทศบาลตำบลดอกคำใต้ และชุมชนบริเวณ ใกล้เคียงโดยรอบ สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดพะเยา ใช้ประโยชน์จากกว๊านในด้านการเลี้ยงและ เพาะพันธุ์สัตว์น้ำและการศึกษาวิจัยด้านทรัพยากรประมง รวมทั้งมีการใช้ประโยชน์ในการเป็น

แหล่งท่องเที่ยวและนันทนาการ โดยมีหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบร่วมกันคือ เทศบาลเมืองพะเยา และแขวงทางพะเยา นอกจากนี้ยังใช้เป็นแหล่งรองรับน้ำทิ้งจากชุมชนเมืองและโดยรอบ ซึ่งในเขตเทศบาลเมืองได้มีระบบระบายน้ำและระบบบำบัดน้ำเสีย แต่ยังไม่สามารถดำเนินการบำบัดน้ำได้เนื่องจากหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ เทศบาลเมืองพะเยาไม่มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน

สำหรับการใช้ประโยชน์ในส่วนของประชาชนและประชาสังคม พบว่า ประชากรเมืองและประชากรชนบทมีการใช้ประโยชน์จากกวี้นแตกต่างกัน โดยประชากรเมืองมีการใช้ประโยชน์จากกวี้นในลักษณะการพักผ่อนหย่อนใจ การเปิดร้านขายอาหารริมกวี้นเพื่อใช้ทัศนียภาพของกวี้นเป็นสิ่งดึงดูดให้เข้าไปทานอาหาร การเปิดร้านขายของฝากของที่ระลึกริมกวี้น และการขายของแบบหาบเร่แผงลอยริมกวี้น นอกจากนี้ยังมีการใช้ประโยชน์จากกวี้นในทางอ้อม คือ การใช้น้ำประปาที่ผลิตโดยใช้น้ำจากกวี้น ส่วนประชากรชนบทส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์จากกวี้นในลักษณะเพื่อการประกอบอาชีพในด้านการเกษตร และการประมง ทั้งเพื่อบริโภคในครัวเรือนและขายเพื่อเลี้ยงชีพ

ในส่วนของจัดการกวี้นพะเยาและพื้นที่โดยรอบในปัจจุบันนั้น ส่วนใหญ่เป็นการจัดการโดยหน่วยงานภาครัฐ โดยมีการจัดการในลักษณะการดูแลรักษา การก่อสร้างบำรุง การออกกฎระเบียบ และการพัฒนาฟื้นฟู ในส่วนของประชาชนได้มีส่วนร่วมบ้างในเรื่องของการจัดการเฉพาะภายในเขตพื้นที่ของตนในลักษณะของการอนุรักษ์และการพัฒนา โดยมีประชาสังคม ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรชาวบ้าน และองค์กรเอกชนเข้ามาเป็นผู้นำในการจัดการด้านการดูแลรักษา ได้แก่ การรณรงค์ในเรื่องของการรักษาความสะอาด โดยจัดให้มีการขุดลอกทำความสะอาดกวี้นในส่วนที่อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ การรณรงค์ให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อไม่ทิ้งของเสียลงไปในกวี้น ตลอดจนการจัดการด้านการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิในการใช้ประโยชน์ และหน้าที่ในการช่วยกันอนุรักษ์กวี้นพะเยา

ผลจากการที่มีการใช้ประโยชน์จากกวี้นทั้งจากภาครัฐและประชาชน ทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมขึ้นกับกวี้นพะเยา อันดับหนึ่ง ได้แก่ ความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำในกวี้นเนื่องจากการปล่อยน้ำเสียจากชุมชนลงสู่กวี้นพะเยา อันดับสอง ได้แก่ ความสามารถในการกักเก็บน้ำลดลง เนื่องจากความตื้นเขินของกวี้น การตัดไม้ทำลายป่าต้นน้ำลำธาร ทำให้เกิดการชะล้างพังทลายของดินลงสู่แหล่งน้ำที่ไหลลงสู่กวี้นซึ่งพัดพาเอาตะกอนดินมาสู่กวี้นด้วย อันดับสาม ได้แก่ ปริมาณสัตว์น้ำลดลง เนื่องจากมีการจับปลาในฤดูวางไข่ และจับปลาด้วยอุปกรณ์ที่ไม่เหมาะสม อันดับสี่ ได้แก่ เนื้อที่ของกวี้นพะเยาและพื้นที่โดยรอบลดลง เนื่องจากการบุกรุกพื้นที่

นอกจากนี้ยังพบว่า การจัดการโดยรัฐนั้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ในส่วนของข้อดี คือ มีความพร้อมในด้านของงบประมาณที่จะนำมาใช้ในการจัดการพัฒนากวี้น สำหรับข้อเสีย คือ หน่วยงานภาครัฐจะดำเนินการ โดยไม่มีการประสานงานกับประชาชนเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับความ

ต้องการของชุมชน และไม่มีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจกับชุมชน ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างหน่วยงานของรัฐกับคนในชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากกวี้น ได้แก่ ชุมชนที่มีการทำอาชีพประมง ซึ่งมีความขัดแย้งกับหน่วยงานรัฐในเรื่องของเขตพื้นที่ทำการประมง จึงเกิดการชุมนุมเรียกร้องขึ้นในขณะนี้

5.1.2 รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกวี้นพะเยาและพื้นที่โดยรอบ

จากการศึกษาลักษณะรูปแบบของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการกวี้นพะเยาและพื้นที่โดยรอบของประชาชน พบว่า ระหว่างประชากรเมืองกับประชากรชนบท มีความต้องการที่แตกต่างกันในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการกวี้น ทั้งนี้ เนื่องจากการได้รับหรือการใช้ประโยชน์จากกวี้นของประชากรเมืองกับประชากรชนบทมีความแตกต่างกัน คือ ประชากรเมืองส่วนใหญ่มีอาชีพทางด้านที่เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ ได้แก่ การเป็นลูกจ้างพนักงานบริษัทต่าง ๆ การค้าขาย และการรับราชการ ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการกวี้นพะเยาและพื้นที่โดยรอบจึงเป็นไปในลักษณะการคัดเลือกตัวแทนเข้าร่วมเป็นกรรมการของจังหวัด และในการตัดสินใจปัญหาสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวกับกวี้นเน้นการทำประชาพิจารณ์ ในขณะที่ประชากรชนบทซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือการเกษตร และการประมง มีความต้องการในการจัดการกวี้นโดยชุมชนวางกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเพื่อใช้ปฏิบัติกันเองภายในชุมชน โดยให้ภาครัฐและเอกชนเป็นที่ปรึกษา

5.1.3 การเปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการกวี้นพะเยาและพื้นที่โดยรอบระหว่างประชาชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน

จากการศึกษา พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการกวี้นพะเยาและพื้นที่โดยรอบระหว่างประชาชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน มีลักษณะดังนี้

(1) ประชากรเมือง ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากกวี้นพะเยาและพื้นที่โดยรอบในลักษณะโดยอ้อม ได้แก่ การพักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการ การใช้น้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภค และการค้าขายในลักษณะการเปิดร้านขายอาหารริมกวี้น จึงมีลักษณะการจัดการในด้านการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ โดยเป็นไปในลักษณะของการจัดการเฉพาะตัว ได้แก่ การระมัดระวังในการใช้ประโยชน์จากกวี้นและพื้นที่โดยรอบโดยไม่ทำลายสถานที่หรือสิ่งที่ได้รับประโยชน์ด้านการพักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการให้เกิดความเสียหาย และการไม่ทิ้งของเสียหรือขยะลงในกวี้นซึ่งจะทำให้ในกวี้นเกิดความสกปรกหรือเน่าเสียไป

(2) ประชากรชนบท ส่วนใหญ่จะใช้ประโยชน์จากกวี้นพะเยาและพื้นที่โดยรอบในลักษณะโดยตรง ได้แก่ การใช้เพื่อการเกษตร และการประมงทั้งเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและขายเพื่อเลี้ยงชีพ จึงมีลักษณะการจัดการในด้านการดูแลรักษา โดยเป็นไปในลักษณะของการทำความสะอาดและไม่ทิ้งขยะลงในกวี้น นอกจากนี้มีลักษณะการจัดการในด้านการใช้ประโยชน์โดยชุมชน

ช่วยสอดคล้องในเรื่องของการลักลอบใช้ประโยชน์จากกวีวันในลักษณะที่ไม่ถูกต้อง เช่น การระเบิดหรือใช้อุปกรณ์ที่ไม่เหมาะสมในการจับปลา

ในการศึกษา ได้ทำการทดสอบทางสถิติเพื่อการพิสูจน์สมมติฐานของการศึกษา พบว่า ผลการพิสูจน์สมมติฐานส่วนมากเป็นการยอมรับสมมติฐาน คือ ลักษณะส่วนบุคคลด้านการศึกษา และด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ลักษณะการมองภาพลักษณ์กวีวันพะเยาด้านเป็นแหล่งน้ำประปาเพื่อใช้อุปโภค-บริโภค เป็นแหล่งรองรับของเสียจากครัวเรือนของประชาชนที่อยู่รอบกวีวัน การมองว่าการเปลี่ยนแปลงของกวีวันในปัจจุบันเป็นไปในทางที่ดีขึ้นในด้านของความสะดวกของกวีวันและพื้นที่โดยรอบ ด้านปริมาณน้ำมีมากเพียงพอต่อความต้องการใช้ การมองว่าการเปลี่ยนแปลงของกวีวันในปัจจุบันที่เป็นไปในทางที่เลวลงด้านปริมาณสัตว์น้ำลดลง ด้านคุณภาพของน้ำที่ต่ำลง ด้านความตื่นเงินของกวีวัน และด้านเนื้อที่ของกวีวันลดน้อยลงเนื่องจากการบุกรุกพื้นที่ ในส่วนของการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของกวีวัน ได้แก่ การมองเห็นสภาพความเสื่อมโทรมของกวีวันได้ด้วยตนเอง การรับทราบจากการบอกของเพื่อนบ้าน การรับทราบจากผู้นำชุมชน การรับทราบจากหน่วยงานของรัฐ การทราบจากการเข้าร่วมประชุมฟังคำชี้แจง การทราบจากการอ่านจากสื่อต่างๆ และการทราบจากการฟังวิทยุ คู่มือทัศนีย์ สำหรับการได้รับประโยชน์จากกวีวัน ได้แก่ การพักผ่อนหย่อนใจ การใช้น้ำจากกวีวันเพื่อการอุปโภค การบริโภค การทำสวน การทำนาข้าว และการทำนาบัว การประมง การค้าขายในลักษณะร้านอาหารริมกวีวัน ลักษณะหาแร่ แผลงลอยริมกวีวัน การเก็บบัวในกวีวันขาย และการขายสินค้าที่ทำจากผักตบชวาที่เก็บจากกวีวัน โดยมีเพียงส่วนน้อยที่เป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ ลักษณะส่วนบุคคลด้านอายุ ระยะเวลาในการตั้งครัวเรือน และระยะห่างของครัวเรือนจากกวีวัน และการมองภาพลักษณ์ของกวีวันพะเยาด้านการมองว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งรองรับของเสียจากเมือง เป็นแหล่งเลี้ยงชีพชุมชนด้านการเกษตร การประมง และการค้าขาย การมองว่าเป็นความภาคภูมิใจของคนพะเยา และการมองว่าการเปลี่ยนแปลงของกวีวันพะเยาในปัจจุบันเป็นไปในทางที่ดีขึ้นด้านทัศนียภาพโดยรวมของกวีวันและพื้นที่โดยรอบ

5.2 สิ่งที่ยังค้นพบใหม่ (New Findings)

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกวีวันพะเยาและพื้นที่โดยรอบในครั้งนี้ ผู้ศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจนอกเหนือไปจากผลที่ได้จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยสรุปได้ดังนี้

5.2.1 ในชุมชนแต่ละแห่ง จะมีหน่วยงานที่เป็นองค์กรท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ในการปกครองดูแลชุมชนที่อยู่ในความรับผิดชอบ ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นองค์กรที่ถือได้ว่าเป็นผู้มีบทบาทใกล้ชิดกับคนในชุมชนมากที่สุด การดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ของชุมชน พบว่า หากมีการกระตุ้นและผลักดันจากองค์กรดังกล่าว

จะเกิดการร่วมมือในการดำเนินการได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ การดำเนินกิจกรรมของการปกครองท้องถิ่น เป็นกระบวนการที่มีใช้กระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยสิ้นเชิงแต่เป็นกระบวนการเมืองซึ่งประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมโดยทางตรงหรือทางอ้อม กล่าวคือ ประชาชนสามารถเข้าร่วมเลือกตัวแทนทำ หน้าที่บริหารจัดการกิจกรรมของท้องถิ่น หรือเข้าร่วมกำหนดนโยบายหรือควบคุมตรวจสอบการ ดำเนินการของตัวแทนของตน อย่างไรก็ตามองค์กรดังกล่าวมีลักษณะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ซึ่ง ต้องรับนโยบายจากระดับจังหวัด กรม กระทรวงต้นสังกัดมาเพื่อดำเนินงาน แม้จะมีความใกล้ชิดกับ ชุมชนแต่ในการปฏิบัติงานก็ยังคงยึดถือตามกฎหมาย ระเบียบ ที่กำหนดไว้ จึงทำให้ไม่สามารถ ดำเนินการในด้านการจัดการกวี้นให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง

5.2.2 ประชาชนที่เป็นคนเมืองพะเยา ส่วนใหญ่โดยพื้นฐานจะมีความรัก ความผูกพัน ความหวงแหน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกวี้นพะเยา ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ชาวเมือง พะเยาได้พึงพิงในด้านการใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีวิตมาตั้งแต่ในอดีต ในลักษณะของทรัพยากร ประเภทที่ใช้ร่วมกัน หรือทรัพยากรส่วนรวม (Common Pool Resources) แม้ในปัจจุบันจะพบว่า กวี้นพะเยาได้เกิดปัญหาด้านความเสื่อมโทรมขึ้นหลายประการ แต่หากหน่วยงานรัฐจะมีการ ดำเนินการจัดการเพื่อการพัฒนา หรือฟื้นฟูโดยการเปลี่ยนแปลงสภาพของกวี้นพะเยา เช่น การ ขุดลอกกวี้น การนำดินจากการขุดลอกมาถมทำถนนและทำสวนสาธารณะ ซึ่งเป็นการทำให้กวี้น พะเยาเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพที่เป็นอยู่เดิม ประชาชนชาวเมืองพะเยาจะมีความรู้สึกที่ต่อต้านและ ไม่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้นกับกวี้นพะเยา ทั้งนี้พบว่า สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเนื่องมา จากการที่ประชาชนไม่ได้เข้าไปมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการกวี้นพะเยาร่วมกับภาครัฐ ทำให้ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมรับรู้ถึงข้อดีข้อเสียของการพัฒนาฟื้นฟูดังกล่าว รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐเอง ไม่มีการประชาสัมพันธ์ชี้แจงให้ประชาชนได้เข้าใจเสียก่อน ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะการเปิดเวที ย่อยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็น หรือการทำประชาพิจารณ์ จึงทำให้กวี้นพะเยาเกิด กรณีพิพาทมาโดยตลอดระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชน

5.3 การอภิปรายผล

5.3.1 การใช้ประโยชน์ระหว่างประชากรเมืองกับประชากรชนบท มีความแตกต่างกัน ในลักษณะของการใช้ โดยจะเห็นว่าประชากรเมืองมีการใช้ประโยชน์จากกวี้นในลักษณะทางอ้อม เช่น การใช้น้ำประปาที่ผลิตจากกวี้นพะเยา การใช้กวี้นเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ การใช้กวี้น เป็นจุดดึงดูดลูกค้าให้ใช้บริการร้านอาหาร เป็นต้น ในขณะที่ประชากรชนบทมีการใช้ประโยชน์ จากกวี้นโดยตรงเพื่อการประกอบอาชีพ เช่น การเกษตร และการประมง ฉะนั้น ในเรื่องของการ จัดการกวี้นพะเยาจึงจำเป็นต้องมีการจัดการให้สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ทั้งของประชากรเมือง และประชากรชนบท แต่ลักษณะการจัดการที่เป็นอยู่ในขณะนี้โดยหน่วยงานภาครัฐ เป็นไปใน ลักษณะการจัดการที่สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ของประชากรเมือง ซึ่งจะเห็นว่ามีการจัดการใน

ด้านการพัฒนาให้กว๊านพะเยาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น ทั้งนี้ในส่วนของประชากรชนบทได้มีการจัดการโดยภาครัฐในลักษณะการออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับเกี่ยวกับพื้นที่และอุปกรณ์ที่ใช้ในการจับปลาเพื่อการประมง

การใช้ประโยชน์จากกว๊านในปัจจุบันของประชาชนนั้น มีลักษณะการใช้ประโยชน์แต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่มีส่วนร่วมในการจัดการใด ๆ ที่เป็นการจัดสรรการใช้ประโยชน์ที่มีการกำหนดเงื่อนไขของการใช้ และการดูแลรักษาโดยชุมชน ลักษณะการใช้ประโยชน์เช่นนี้จะทำให้เกิดการเสื่อมโทรมและสูญเสียทรัพยากรไปได้ในที่สุด เนื่องจากเป็นการใช้ประโยชน์ในลักษณะตัวใครตัวมัน หรือที่เรียกว่า มือใครยาวสาวได้สาวเอา ผู้ที่ได้รับประโยชน์ก็มุ่งแต่ที่จะกอบโกยประโยชน์ให้แก่ตนให้มากที่สุด โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทั้งกับผู้อื่นและกว๊านพะเยาอันเนื่องจากการใช้ประโยชน์ของคน ดังแนวคิดของ Garrett Hardin ซึ่งเขียนไว้ในบทความเรื่อง “The Tragedy of the Commons” เกี่ยวกับทรัพยากรส่วนรวมที่ถือเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนรวม มิใช่สมบัติของทุกคน และไม่มีใครเป็นเจ้าของแต่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้ ทำให้เห็นว่าในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวมนั้น จะนำไปสู่ปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับทรัพยากรส่วนรวมนั้นในที่สุด

จากการใช้ประโยชน์จากกว๊านพะเยาของประชาชน ซึ่งพบว่า มีมากมายหลายวัตถุประสงค์ ทำให้เกิดปัญหาสภาพความเสื่อมโทรมของกว๊านพะเยาขึ้นในปัจจุบัน ทั้งนี้ มีผลสืบเนื่องมาจากการจัดการที่ไม่เหมาะสม โดยเป็นการจัดการจากภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งการที่กว๊านพะเยามีลักษณะเป็นทรัพยากรส่วนรวมที่สำคัญของชุมชน การจัดการจึงควรตั้งอยู่บนหลักการของสิทธิการใช้ทรัพยากรที่มีระบบการจัดการโดยกลุ่มผู้ใช้ ซึ่งจะกำหนดกฎเกณฑ์ว่า ใครบ้างมีสิทธิใช้ ใครบ้างไม่มีสิทธิใช้ และควรใช้อย่างไร สำหรับการจัดการกว๊านพะเยานั้น จำเป็นต้องมีเงื่อนไขที่เหมาะสมที่จะทำให้เห็นว่าการใช้ประโยชน์ที่จะได้จากการร่วมมือกันนั้นสูงกว่าประโยชน์ที่ได้จากการตัดวงเฉพาะตน โดยชุมชนจะต้องแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือในการใช้และการจัดการในรูปแบบของสิทธิโดยส่วนรวม ซึ่งมีความเป็นไปได้ในการที่ชุมชนได้ดูแล จัดการ รักษาทรัพยากรนั้น และหากรัฐยอมรับสิทธิในทรัพยากรของชุมชน โดยมีเงื่อนไขของการอนุรักษ์ ก็อาจเป็นแรงกระตุ้นให้ชุมชนสามารถดูแลรักษา และจัดการทรัพยากรได้ ทั้งนี้ ชุมชนมักมีแนวโน้มที่จะจัดสรรการใช้และมีการจัดการได้ดีกว่า เนื่องจากชุมชนมีความเข้าใจถึงสภาพปัญหา และมีข้อมูลในพื้นที่ดีกว่ารัฐ

5.3.2 รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่า ระหว่างประชากรเมืองกับประชากรชนบท มีความต้องการในการมีส่วนร่วมในการจัดการที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของการได้รับประโยชน์จากกว๊านพะเยา โดยประชากรเมืองมีลักษณะการมีส่วนร่วมในด้านการแสดงความคิดเห็น และการพิจารณาตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญ ๆ โดยให้หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการจัดการ ในขณะที่ประชากรชนบท มีความต้องการในการจัดการกว๊านโดยชุมชนเอง และให้ภาครัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนและเป็นพี่ปรึกษา ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ชุมชนเองมีความต้องการที่จะเข้ามา

มีบทบาทในการจัดการทรัพยากร แต่ยังคงขาดแนวทางและการสนับสนุนในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน แม้ในส่วนของผู้นำท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนขณะนี้ คือ สภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล ก็ยังไม่มี ความเข้มแข็งพอที่จะนำชุมชนให้ไปถึงจุดหมายที่ต้องการได้ ซึ่งอาจเป็นเพราะทั้งสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบลยังอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของภาครัฐ ในการดำเนินงานใด ๆ จึงต้องยึดถือตามนโยบายที่มีการสั่งการจากระดับบนลงมา

ในการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรที่เป็นทรัพย์สินส่วนรวม (Common Properties) นั้น ความเป็นผู้นำท้องถิ่น เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างระบบการจัดการทรัพยากร ทั้งนี้เพราะ ผู้นำเหล่านั้นจะทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ตัดสินใจและบังคับใช้กฎระเบียบของชุมชนรวมทั้ง บทบาทความเป็นผู้นำมีอิทธิพลอย่างสูงต่อความยั่งยืนของการจัดการทรัพยากรในระบบกรรมสิทธิ์ร่วม ฉะนั้น ในการจะสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในการจัดการกวางพะยาได้นั้น จะต้องสร้างให้ชุมชนมีจิตสำนึกร่วม มีหลักการ และมีจุดมุ่งหมาย โดยมีองค์ประกอบที่ทำให้เกิดพลังในชุมชน คือ การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีส่วนร่วมกันอย่างแท้จริง ความเป็นธรรมชาติที่ไม่ใช่จากการจัดตั้ง มีความรัก ความเอื้ออาทร มีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ มีการเรียนรู้และการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างค่อนเนื่อง มีเครือข่ายและความร่วมมือ และมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ

5.3.3 จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกวางพะยาและพื้นที่โดยรอบ ปรากฏผลดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกวางพะยาและพื้นที่โดยรอบ ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย จากผลการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการในลักษณะการดูแลรักษา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะการจัดการเป็นคราว ๆ ไป มิใช่เป็นการจัดการแบบถาวรหรือเป็นประจำ เช่น การทำความสะอาดในช่วงเทศกาล หรือช่วงมีการณรงค์จากรัฐ รวมทั้งเป็นการจัดการในลักษณะเฉพาะตัว มิใช่การจัดการในลักษณะที่เป็นกลุ่มหรือทั้งชุมชน เช่น การไม่ทิ้งขยะ หรือของเสียลงไปในกวาง สำหรับการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านการใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์ของประชาชนซึ่งมีเพียงบางส่วน มีลักษณะของการช่วยสอดส่องในเรื่องของการลักลอบใช้ประโยชน์จากกวางในลักษณะที่ไม่ถูกต้อง เช่น การจับปลาโดยการระเบิด หรือใช้อุปกรณ์ที่ไม่เหมาะสมในการจับปลา ทั้งนี้พบว่าผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการกวางพะยาและพื้นที่โดยรอบ คือ หน่วยงานของภาครัฐ โดยมีองค์กรเอกชน และองค์กรชาวบ้านเข้าร่วมในการจัดการด้วยแต่เป็นส่วนน้อย สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกวางพะยาและพื้นที่โดยรอบที่อยู่ในระดับน้อย อาจเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การใช้ประโยชน์จากกวางพะยาและพื้นที่โดยรอบของประชาชนที่มีความแตกต่างกัน จากผลการศึกษา พบว่า ลักษณะการใช้ประโยชน์จากกวาง ระหว่างประชากรเมืองกับประชากรชนบทที่มีความแตกต่างกัน โดยประชากรเมืองมีการใช้ประโยชน์จากกวางในลักษณะ

ทางอ้อม ได้แก่ การใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ การใช้น้ำประปาที่ผลิตจากการใช้น้ำดิบจากกว๊านพะเยาเพื่อการอุปโภค-บริโภค การใช้ทัศนียภาพและวิวทิวทัศน์ของกว๊านเพื่อการค้าขายโดยใช้เป็นจุดดึงดูดลูกค้าให้เข้าไปใช้บริการ ในขณะที่การใช้ประโยชน์จากกว๊านของประชากรชนบทจะมีลักษณะการใช้เพื่อการประกอบอาชีพ ได้แก่ การใช้น้ำจากกว๊านเพื่อทำการเกษตร และการประมงเพื่อยังชีพ ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกันดังกล่าวของประชาชน ทำให้การมีส่วนร่วมในการจัดการมีลักษณะแตกต่างกันไปด้วย และทำให้การมีส่วนร่วมเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำโดยมุ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ของคนเท่านั้น

1.2 การที่ประชาชนไม่มีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน ในการจัดการทรัพยากรที่ตนเองพึ่งพาและได้รับประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีชา เวสารัชช์ (2538) ที่กล่าวถึงปัญหาที่ขัดขวางการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของชุมชน โดยเน้นปัญหาที่เกิดจากประชาชนเป็นหลัก ได้แก่ ปัญหาความรู้ไม่รู้อันเกิดจากการไร้การศึกษา และจินตนา ทองรอด (2529) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้านว่า ชาวบ้านยังมองไม่เห็นความสำคัญในบทบาทของตน โดยมีความเข้าใจว่าเป็นหน้าที่ของภาครัฐที่จะต้องเป็นผู้ดูแลและจัดการ รวมทั้งขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการ

1.3 การดำเนินงานของภาครัฐ ซึ่งมีลักษณะการจัดการโดยใช้นโยบาย และดำเนินการตามแผนงาน/โครงการ ที่รัฐได้กำหนดไว้ แม้ว่ารัฐจะเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม แต่การมีส่วนร่วมนั้น มีลักษณะเป็นไปตามที่รัฐเป็นฝ่ายกำหนดเป้าหมายและกิจกรรมไว้ก่อน และให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่กำหนดไว้นั้น จึงสอดคล้องกับที่ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ได้กล่าวว่า บทบาทของประชาชนคือ เป็นผู้สนับสนุนและยินยอมตามที่รัฐกำหนด

1.4 ขาดการสนับสนุนจากภายนอก ในการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น จำเป็นต้องมีปัจจัยที่เป็นแรงสนับสนุนจากภายนอกในด้านการเป็นแหล่งเงินทุน แหล่งความรู้ และเป็นสื่อที่กระตุ้นให้เกิดการรวมตัวของชุมชน ทั้งนี้พบว่า ส่วนหนึ่งที่ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบอยู่ในระดับน้อย คือ การที่ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนทำให้มีภาระด้านการประกอบอาชีพ และมุ่งแต่การใช้ประโยชน์จากกว๊านเพื่อตนเองเพียงอย่างเดียวโดยลืมนึกถึงการมีส่วนร่วมเพื่อการดูแลรักษา และจัดการในลักษณะการมีส่วนร่วมกันในการแบ่งปันการใช้ประโยชน์กับผู้อื่นด้วย

(2) ลักษณะส่วนบุคคล จากผลการศึกษาพบว่า ลักษณะส่วนบุคคลด้านการศึกษา และด้านฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน มีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการกว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบของประชาชน ทั้งนี้เป็นเพราะระดับการศึกษาที่แตกต่างกันทำให้ความเข้าใจ การรับรู้ถึงปัญหา รวมถึงศักยภาพที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการต่างกัน โดยผู้ที่มีระดับ

การศึกษาสูงจะมีความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ ได้ดีกว่า สามารถวิเคราะห์ถึงปัญหาและมีมุมมองที่กว้างกว่า ขณะที่ผู้ที่มีศึกษาน้อยจะมองปัญหาหรือเรื่องราวต่าง ๆ ในมุมมองที่ใกล้ชิดและแคบกว่า เช่นเดียวกับฐานะทางเศรษฐกิจ ผู้ที่มีรายได้และฐานะดี จะมีเวลาและโอกาสที่จะเข้าไปมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ ได้มากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อยและฐานะไม่ดีซึ่งมักจะไม่มีเวลาและโอกาส เพราะต้องใช้เวลาเพื่อการทำมาหากิน ทั้งนี้สอดคล้องกับ ปรัชญา เวสารัชช (2538) ที่กล่าวว่า ปัญหาที่เกิดจากโครงสร้างของสังคม และเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ความแตกต่างในสังคม ด้านรายได้ และสถานะทางเศรษฐกิจ

สำหรับลักษณะส่วนบุคคล ด้านอายุ ด้านระยะเวลาในการตั้งครัวเรือน และด้านระยะห่างของครัวเรือนจากบ้านที่แตกต่างกัน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ไม่มีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการกวันพะเยาและพื้นที่โดยรอบของประชาชนนั้น อาจเป็นเพราะประชาชนชาวเมืองพะเยาทุกคนมีความรู้สึกรัก และภาคภูมิใจในกวันพะเยาเป็นอย่างมาก อายุที่แตกต่างกันจึงไม่ได้เป็นปัญหาต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการแต่อย่างใด รวมทั้งระยะเวลาในการตั้งครัวเรือน และระยะห่างของครัวเรือนจากบ้านที่แตกต่างกัน ไม่มีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการนั้น เป็นเพราะผู้ศึกษาคิดว่าประชาชนที่มีครัวเรือนตั้งมานานหรือตั้งอยู่ใกล้กับบ้านจะมีรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการแตกต่างกันไปตามระยะเวลาชานานในการตั้งครัวเรือน หรือตามระยะใกล้-ไกลของครัวเรือนจากบ้าน จึงคิดว่าประชาชนที่ตั้งครัวเรือนมานานหรืออยู่ใกล้กับบ้านจะสามารถมองเห็นปัญหาและรู้ถึงสาเหตุของปัญหานั้น ๆ ได้ดีกว่าประชาชนที่ตั้งครัวเรือนที่หลังหรืออยู่ไกลจากบ้าน แต่จากผลการศึกษาพบว่า ไม่ว่าประชาชนจะตั้งครัวเรือนมาเป็นเวลานานมากน้อยเท่าใด หรือจะตั้งครัวเรือนอยู่ใกล้หรือไกลจากบ้านก็มีรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการกวันพะเยาและพื้นที่โดยรอบที่ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้ศึกษาได้สอบถามระยะเวลาในการตั้งครัวเรือนที่นานเกินไป คือ 21-25 ปีขึ้นไป และระยะห่างของครัวเรือนจากบ้านที่ไกลเกินไป คือ 400-500 เมตรขึ้นไป จึงทำให้การใช้ประโยชน์จากกวันเป็นไปในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และมองเห็นถึงสภาพปัญหาของกวันพะเยาที่ต้องได้รับการจัดการแก้ไขได้เหมือน ๆ กัน

(3) การมองภาพลักษณะกวันพะเยา จากผลการศึกษาพบว่า การมองภาพลักษณะกวันพะเยาของประชาชนที่แตกต่างกันมีทั้งลักษณะของการมองที่มีและไม่มีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการกวันพะเยาและพื้นที่โดยรอบของประชาชนที่แตกต่างกัน โดยสรุปได้ดังนี้

3.1 ลักษณะการมองภาพลักษณะกวันพะเยา ที่มีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการกวัน ได้แก่ ลักษณะการมองว่าเป็นแหล่งน้ำประปาเพื่อใช้อุปโภค-บริโภค เป็นแหล่งรองรับของเสียจากครัวเรือนของประชาชนที่อยู่รอบกวัน การมองว่าการเปลี่ยนแปลงของกวันในปัจจุบันเป็นไปในทางที่ดีขึ้นในด้านของความสะอาดของกวันและพื้นที่โดยรอบ และด้านปริมาณน้ำมีมากกว่าเพียงพอต่อความต้องการใช้ รวมทั้งการมองว่าการเปลี่ยนแปลงของกวันใน

ปัจจุบันที่เป็นไปในทางที่เลวลงด้านปริมาณสัตว์น้ำลดลง ด้านคุณภาพของน้ำที่ต่ำลง ด้านความตื่นเงินของกวีวัน และด้านเนื้อที่ของกวีวันลดน้อยลงเนื่องจากการบุกรุกพื้นที่ โดยมีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการกวีวันพะเยาและพื้นที่โดยรอบของประชาชนที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เป็นเพราะประชาชนส่วนใหญ่สามารถมองเห็นลักษณะภาพลักษณ์ดังกล่าวข้างต้นของกวีวันได้อย่างชัดเจน โดยเห็นจากการที่ตนได้ใช้น้ำประปาซึ่งมีการผลิตโดยใช้น้ำดิบจากกวีวัน การระบายน้ำทิ้งจากบ้านเรือนและพื้นที่ทำการเกษตรลงสู่กวีวัน การพัฒนาปรับปรุงจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้กวีวันพะเยาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยา ทำให้กวีวันพะเยาและพื้นที่โดยรอบมีความสะอาดมากขึ้นกว่าในอดีต รวมทั้งปริมาณน้ำที่ยังสามารถรองรับความต้องการในการใช้ประโยชน์ของคนเมืองพะเยาได้ในปัจจุบัน นอกจากนี้สภาพของกวีวันพะเยาในปัจจุบันซึ่งกำลังมีปัญหาทางด้านปริมาณสัตว์น้ำที่ลดลง คุณภาพของน้ำที่ต่ำลง ปัญหาการตื่นเงิน และปัญหาการบุกรุกพื้นที่ของกวีวัน อันเป็นปัญหาที่คนเมืองพะเยาทราบและต้องการให้มีการแก้ไข จึงเป็นผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการกวีวันพะเยาและพื้นที่โดยรอบของประชาชนที่แตกต่างกัน ไปตามลักษณะของการมองภาพลักษณ์กวีวันพะเยา

3.2 ลักษณะการมองภาพลักษณ์ของกวีวันพะเยา ซึ่งพบว่าไม่มีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการกวีวันพะเยาและพื้นที่โดยรอบของประชาชน ได้แก่ ลักษณะการมองว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งรองรับของเสียจากเมือง เป็นแหล่งเลี้ยงชีพชุมชนด้านการเกษตร การประมง และการค้าขาย การมองว่าเป็นความภาคภูมิใจของคนพะเยา และการมองว่าการเปลี่ยนแปลงของกวีวันพะเยาในปัจจุบันเป็นไปในทางที่ดีขึ้นด้านทัศนียภาพโดยรวมของกวีวันและพื้นที่โดยรอบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การที่สภาพของกวีวันพะเยาในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่เคยเป็นมา โดยการเปลี่ยนแปลงในด้านภาพลักษณ์ที่เป็นลักษณะของการได้พึ่งพากวีวันพะเยาในด้านวิถีทางการดำรงชีวิตเพื่อการยังชีพไปเป็นภาพลักษณ์ที่เป็นการใช้กวีวันพะเยาเพื่อเป็นจุดขายและดึงดูดผู้คนให้มาเที่ยวชม เพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ และชื่อเสียงของจังหวัดพะเยา รวมทั้งสภาพที่เคยได้พึ่งพิงกวีวันเพื่อการเกษตร และการประมง ซึ่งในปัจจุบันได้ลดลงไปจากอดีตมาก จึงทำให้การมองภาพลักษณ์กวีวันพะเยาตามลักษณะดังกล่าวข้างต้น ไม่มีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการกวีวันพะเยาและพื้นที่โดยรอบที่แตกต่างกัน

(4) การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของกวีวัน จากผลการศึกษาพบว่า การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของกวีวันพะเยาของประชาชนที่แตกต่างกัน มีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการ ได้แก่ การมองเห็นสภาพความเสื่อมโทรมของกวีวันได้ด้วยตนเอง การรับทราบจากการบอกของเพื่อนบ้าน การรับทราบจากผู้นำชุมชน การรับทราบจากหน่วยงานของรัฐ การทราบจากการเข้าร่วมประชุมฟังคำชี้แจง การทราบจากการอ่านจากสื่อต่าง ๆ และการทราบจากการฟังวิทยุ คูโทรทัศน์ โดยมีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการ

กว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบของประชาชนที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะ ชาวเมืองพะเยามีความรัก ความผูกพันกับกว๊านพะเยาอย่างแน่นแฟ้นมาเป็นเวลานานและมีความรู้สึกรักของการเป็นเจ้าของกว๊าน เมื่อมีสิ่งใดที่เกิดขึ้นกับกว๊าน โดยเฉพาะ ในลักษณะที่เป็นผลกระทบที่ไม่ดีต่อกว๊าน จึงเกิดการความต้องการในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไข หรือจัดการกับปัญหานั้น ๆ โดยจะมีรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการแตกต่างกันไปตามลักษณะของการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของกว๊าน จะเห็นได้ว่าการที่ประชาชนได้รับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ นั้น มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการ ทั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ จินตนา ทองรอด (2539) ซึ่งได้เสนอแนะเทคนิคการประชาสัมพันธ์ในการกระตุ้นให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วม คือ การใช้สื่อบุคคลในการติดต่อสื่อสารกันโดยตรง และการใช้สื่อมวลชน (Mass Media) ในการเผยแพร่ข่าวสารเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

(5) การได้รับประโยชน์จากกว๊านพะเยา จากผลการศึกษาพบว่า การได้รับประโยชน์จากกว๊านพะเยาของประชาชนที่แตกต่างกัน มีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการ ได้แก่ การได้รับประโยชน์ในด้านต่าง ๆ คือ การพักผ่อนหย่อนใจ การใช้น้ำจากกว๊านเพื่อการอุปโภค-บริโภค การทำสวน การทำนาข้าว และการทำนาบัว การประมง การค้าขายในลักษณะร้านอาหารริมกว๊าน ลักษณะหาบเร่ แผงลอยริมกว๊าน การเก็บบัวในกว๊านชาย และการขายสินค้าที่ทำจากผักตบชวาที่เก็บจากกว๊าน โดยมีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการกว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบของประชาชนที่แตกต่างกันในทุกด้านของการได้รับประโยชน์ดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้เป็นเพราะประชาชนมีการใช้ประโยชน์จากกว๊านพะเยาอย่างมากมายและหลากหลายวัตถุประสงค์ แม้ในปัจจุบันประโยชน์ที่ได้รับจากกว๊านจะลดน้อยลงไปจากอดีตก็ตาม เช่น จากเดิมที่มีปริมาณสัตว์น้ำมากมายสามารถจับขึ้นมาเพื่อการบริโภคได้อย่างไม่จำกัด แต่ในปัจจุบันปริมาณสัตว์น้ำได้ลดลงไปมาก อันเนื่องจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับกว๊านพะเยา ไม่ว่าจะเป็นในด้านคุณภาพของน้ำที่ต่ำลง การตื้นเขินของกว๊าน การปนเปื้อนของสารเคมี รวมทั้งการจับปลาโดยใช้อุปกรณ์ที่ไม่เหมาะสม เหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลง ซึ่งในปัจจุบันกลุ่มประชาชนที่ทำอาชีพประมงได้รวมตัวกันเพื่อขอขยายพื้นที่จับสัตว์น้ำจากเดิมที่กำหนดไว้ให้เป็นเขตอนุรักษ์และห้ามทำการประมงซึ่งมีพื้นที่ทั้งหมด 1,281 ไร่ โดยเรียกร้องขอลดเขตห้ามทำการประมงลงเหลือ 156 ไร่ ขณะนี้อยู่ในระหว่างการศึกษาถึงผลกระทบและการพิจารณาของจังหวัดพะเยา ทั้งนี้เห็นได้ว่ากรณีที่มีสถานการณ์เร่งด่วนที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นในชุมชน จะเกิดการรวมกลุ่มกันของประชาชนในการจัดการเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนจากปัญหาที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา จึงทำให้เกิดการประท้วงชุมนุม และการเจรจาต่อรองขึ้น ถือได้ว่าเป็นปัญหาระหว่างชุมชนกับรัฐในส่วนของจัดการทรัพยากรส่วนรวม ดังที่ ชูศักดิ์ วิทยากัด (2538) กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของนักวิชาการกลุ่มนักสังคมศาสตร์ว่า ในปัจจุบันนี้ ชุมชนท้องถิ่นถูกผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจการเมืองที่ใหญ่กว่าขึ้นไป และถูกผสมกลมกลืนเข้า

เป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจโลก กลุ่มแนวคิดนี้ ก่อให้เกิดการแบ่งแยกชุมชนท้องถิ่นออกเป็น คณะชาวบ้าน ทำให้มองข้ามความเป็นไปได้ที่จะมีระบบการจัดการร่วมกัน (Co-management) ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับรัฐ

โดยสรุป ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบ พบว่า ประชาชนในเขตอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา มีส่วนร่วมในการจัดการ กว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบในระดับน้อย อันเนื่องมาจากการที่มีการใช้ประโยชน์จากกว๊านอย่าง มากมายทั้งจากภาครัฐและประชาชนโดยไม่มีการจัดการร่วมกันระหว่างรัฐและประชาชน การใช้ ประโยชน์จากกว๊านพะเยาจึงเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ โดยขาดการ วางแผนการจัดการที่ดี ทั้งนี้การจัดการกว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ เป็นการจัดการโดยหน่วยงานภาครัฐแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นในด้านการดูแลรักษา การก่อสร้างบำรุง การออกกฎระเบียบ และการพัฒนาฟื้นฟู ในส่วนของประชาชนจะมีส่วนร่วมบ้างเป็นบางโอกาส ในด้านการดูแลรักษา ได้แก่ การขุดลอกทำความสะอาดกว๊านและพื้นที่โดยรอบที่อยู่ในเขตพื้นที่ รับผิดชอบของตนในช่วงที่มีการรณรงค์ในเรื่องของการรักษาความสะอาดเท่านั้น นอกจากนี้ยังเกิด จากการที่ประชาชนไม่มีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนที่พึงมีต่อการดูแลรักษา และ จัดการทรัพยากรที่ตนเองได้พึ่งพา ทำให้ขาดจิตสำนึก และความตระหนักในการเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการทรัพยากรนั้น และพบว่าโดยภาพรวมของปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน มีผลทำให้ รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการกว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบของประชาชนแตกต่างกัน ทั้งนี้ เป็นไปตามลักษณะส่วนบุคคลการมองภาพลักษณ์ของกว๊าน การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับความ เสื่อมโทรมของกว๊าน และการได้รับประโยชน์จากกว๊านที่แตกต่างกันของประชาชน

นอกจากนี้ ยังพบว่าในส่วนของการใช้ประโยชน์จากกว๊านพะเยาของภาครัฐนั้น เป็น การใช้โดยอาศัยกฎหมายที่ภาครัฐเองเป็นผู้กำหนดขึ้นมา ส่วนการใช้ประโยชน์จากกว๊านของ ประชาชนเป็นการใช้โดยอาศัยประเพณีที่เคยถือปฏิบัติกันมาแต่เดิม ซึ่งในปัจจุบันมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่กำหนดขึ้น โดยรัฐให้ถือปฏิบัติด้วย จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ ประโยชน์จากกว๊านพะเยาระหว่างภาครัฐกับประชาชนขึ้น

อย่างไรก็ตาม ในการที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกว๊าน พะเยาและพื้นที่โดยรอบนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป โดยให้ความสำคัญทั้งกับประชาชนและทรัพยากรกว๊านพะเยา ทั้งนี้ ในส่วนของประชาชนเอง หากทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ในการใช้และจัดการทรัพยากรที่เป็น ส่วนรวมแล้ว ย่อมส่งผลต่อการเกิดความร่วมมือร่วมใจในการดูแลรักษา การอนุรักษ์ และการ จัดการทรัพยากรส่วนรวมในที่สุด โดยรัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุนในส่วนที่ประชาชนไม่มีศักยภาพ เช่น ด้านวิชาการ และทุน เป็นต้น ทั้งนี้หากได้มีการจัดการในสองส่วนนี้ คือ ประชาชน (มนุษย์)

กับ กว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบ (สิ่งแวดล้อม) ไปพร้อม ๆ กัน จะทำให้เกิดความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรได้อย่างแท้จริง

5.4 ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษามานี้ ใคร่ขอเสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อให้การศึกษาคครั้งนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อันจะเป็นแนวทางให้ผู้ที่สนใจนำไปศึกษา หรือนำผลการศึกษานี้ไปใช้ประโยชน์ตามที่เหมาะสมต่อไป ดังนี้

1. ในการดำเนินงานพัฒนากว๊านพะเยาของภาครัฐนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดองค์กรและการบริหารที่เหมาะสมโดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุด

2. ภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับชาวบ้านและชุมชนมากขึ้น โดยเปลี่ยนแนวคิดจากการที่รัฐมีภาระและบทบาทในการดูแลทรัพยากรมาเป็นการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากร เพราะรัฐไม่เข้าใจธรรมชาติเท่าชาวบ้าน และชาวบ้านก็ไม่รู้วิธีอนุรักษ์ที่มีประสิทธิภาพเท่ารัฐ ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา รวมทั้งการแก้ไขข้อกฎหมายที่เอื้ออำนวยต่อกิจกรรมของชุมชน โดยการให้ชุมชนได้มีโอกาสคิดเอง จัดการเอง ลงมือทำเองอย่างแท้จริง เนื่องจากชุมชนจะรู้ปัญหาและมีวิธีการแก้ไขจัดการได้ตรงจุดมากที่สุด ทั้งตรงกับความต้องการและตรงกับปัญหาที่เกิดขึ้น

3. สร้างเวทีให้ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นร่วมกัน รวมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายความร่วมมือต่าง ๆ เพื่อการจัดการ ป้องกัน และแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์จากกว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบ

4. ให้ความรู้และสนับสนุน เพื่อให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรที่ตนเองได้พึ่งพา ในลักษณะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำกับดูแล และร่วมวางกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์จากกว๊าน ซึ่งอาจเป็นกฎระเบียบเกี่ยวกับการจัดสรรการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ จากกว๊าน

5. ส่งเสริมสิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญในการรับทราบข้อมูลข่าวสารสาธารณะ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานของรัฐ ตลอดจนสิทธิในการรับข้อมูล คำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐ ก่อนที่จะดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อกว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน อันจะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบ

6. สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรชุมชนภายใต้องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาของกว๊านพะเยาและพื้นที่โดยรอบ